

Turvalliset tilat, erimielisyys ja tiedolliset paheet

Olli-Pekka Vainio

Länsimaissa on viime vuosina tullut tavaksi puhua turvallisista tiloista. Niillä tarkoitetaan sellaisten ympäristöjen luomista, joissa yksilön identiteettiä tai syviä uskomuksia ei haasteta ja yksilöä ei vaadita tekemään niistä julkista tiliä. Käytännössä turvalliset tilat estävät julkisen erimielisyyden. Vaikka turvallisen tilan luominen voi olla joissakin tapauksissa perusteltua, tietoteorian ja kognitiotieteen näkökulmasta ne ovat vahingollisia sekä tiedollisille prosesseille että yksilön psykologiselle hyvinvoinnille (Baehr 2021; Haidt 2018). Esimerkiksi Mercierin ja Sperberin (2017) mukaan hyveellinen tiedollinen prosessi edellyttää avointa erimielisyyttä ryhmän jäsenten kesken. Yksilöt jäävät helposti tiedollisten paheiden valtaan, jos he toimivat yksin tai ryhmässä, joka on samanmielinen. Dormandyn (2022) mukaan julkisen erimielisyyden edut ovat mm. seuraavat 1) Erimielisyys paljastaa yksilön perusteettomat uskomukset. 2) Erimielisyys paljastaa ”kuplan” luutuneet käsitykset. 3) Erimielisyys laajentaa evidentialista perustaa, jolle yksilöt ja ryhmät perustavat uskomuksensa. 4) Erimielisyys avaa uusia ajattelutapoja. 5) Erimielisyys vähentää ryhmien ja yksilöiden välisiä ennakkoluuloja. Seurauksena on paradoksaalinen tilanne. Jotta inhimillinen kognitio voisi toimia optimaalisella tavalla, tila ei nimenomaan saa olla ”turvallinen”, vaan ”vaarallinen” eli sellainen jossa jokainen tulee yhtäläisesti haastetuksi. Tämä voidaan kuitenkin helposti kokea epämiellyttäväksi ja tilan pitää olla jossain mielessä ”turvallinen”, jotta erimielisyys pysyy hallinnassa. Onko tällainen tila lopulta edes mahdollinen? Millaisia edellytyksiä sellaisen luominen vaatisi?